

P. E u s t a c h.

(Věnováno příteli Dru. Zikmundu Wintrovi.)

Novicové a klerikové jednoho kláštera pražského, z jehož oken je utěšená podivaná na Vltavu i ruch Karlova mostu, na Malou Stranu, Petřín i královské Hradčany s ušlechtilým milohrádkem královny Anny, zaměstnávali se co rok horlivě tím, jak by pronikli tajemství patera Eustacha.

Sice také jeho bratři řádoví, starší kněží i sám převor, byli z počátku dost zvědaví a toho žádostivi, aby zvěděli, proč se P. Eustach tak podivně chová; než časem vidouce, že marno jest jejich snažení, ochabli ve všelikém zvidání, a také proto, že svému podivínskému bratru řeholnímu již přivykli.

U noviců však se zvědavost co rok obnovovala, neboť P. Eustach rázem vzbudil podivení každého z těch mladých mužů, kteří se do klášterní samoty uchýlili. Každý z noviců se jistě zarazil, když poprvé spatřil dlouhou, vyzáblou jeho postavu, s hlavou do předu nachýlenou, v černém řeholním rouše, beroucí se zvolna a jako by mdle dlouhou chodbou klášterní, když se mu událo pohleděti do knězovy tváře jako vosk žluté, zrovna pergamenové, vpadlých tváří a

mdlých, šedomodrých velkých očí, jež pod husté obočí hluboko zapadlé, měly výraz tak zvláštní.

Novicům se to ještě nejspíše podařilo. Těch si P. Eustach, když je na chodbě potkal, ani nevšiml, ani jejich pozdravení. Jako by jich ani nebylo. Za to když měl potkati některého z kněží, ihned, nemoha se již obrátit, ustoupil do výklenku okenního, a tu maje hubené ruce v klerice zastrčené, hleděl ven na nádvoří, obklopené budozami klášterními, a stál tu s šíjí do předu pozahnutou, neodvraceje zraků svých s několika stromů, jako by kdož vi co na nich viděl. A tu zůstal tak dlouho, až ten, kterého měl potkati, na dobro zašel. Tak učinil každému i samému převorovi. Jen u tabule nebylo možná společnosti se vyhnouti. Do refektáře mezi ostatní musil. Ale ani tu si nikoho nevšiml. Přišel nejposlednější, před samou modlitbou, usedl po ní na své krajové místo a pak se už jen na talíř díval. Jinam skoro zraků svých ani neobrátil. Na talíř sice hleděl, ale talíře samého si málo hleděl. Jedl skrovně, nejedno jídlo vynechal, jsa patrně neduživ, jak žlutěpopelavá barva jeho tváře svědčila. Po jídle vstal, zašel rovnou cestou do svého bytu o dvou pokojících a zavřel za sebou dveře. Po druhé hodině odebral se do klášterní kanceláře, kdež, jak mu jako knězi deficientovi uloženo, konal rozličné lehčí práce, jmenovitě přehlížení účtů a dopisů ze dvorů klášteru patřících. Seděl tam vždy až do soumraku a v práci své pokračoval opět dopoledne. Tak se dalo den co den. Byl-li ve svém bytě, byl jako v pevnosti, či v doupěti raději. Vždycky tam meškal při zavřených dveřích a nikoho nepustil, pranikoho. Ani ne starou pradelnu klášterní, kdykoliv si přišla pro prádlo. Ta jak na dveře zaklepala a on přesvědčil se, že to je ona, pootevřel jen něco málo dveře a rychle podav pradelně prádlo, v uzlík už zavázané, opět dveře na kvap zavřel.

Zrovna tak vždycky pochodil starý Cyterák, jenž pánům v klášteře šaty prášil a boty cidil. Byla to stará vojna, ale jako mravenec, svěže zardělý a chytrých, živých oček. Tomu vždy P. Eustach boty přede dvěře postavil a šatstvo podal zrovna tak, jako staré pradleně prádlo. Tak se také dalo, kdykoliv Cyterák přinesl v kornoutě tabák. P. Eustach totiž šňupal. To byla jeho jediná vášeň.

To všecko Cyteráka dosti hnětlo, neboť byl by tuze rád zvěděl, proč se ten podivín a mrzout tak zavírá a co snad tajemného ve svém bytě chová, že tam nechce nikoho pustiti. Byltě klášterní sluha, ač starý voják, náramně zvědavý; pak dychtil po domnělém tajemství nejen ze zvědavosti, ale také proto, aby mohl přece něco povědět a o tom vypravovati. Vykládalť tuze rád a vypravoval zrovna tak chutě, jako vášnivě kouřil. Byla to skoro ostuda, tak alespoň on pomýšlel, že nemohl o P. Eustachovi nic zevrubnějšího povědět. Kdyby bylo alespoň jen jednou možná do toho záhadného bytu se podívati, a třeba jen nahlédnouti, jen mrknouti!

Ale to se P. Eustach pokaždé, když mu šatstvo nebo tabák přinesl, do dveří jen málo, skoro na skulinu pootevřených tak postavil, že nebylo do pokoje vidět, a tak si čerstvě vzal tabák nebo šaty, jako by byl Cyterák morovou ranou nakažen. To všecko klášterského sluhu velmi mrzelo. Kdyby se ho alespoň nevyptávali! A to co rok bylo první nově přibylých pánů do noviciatu, aby se ho vyptávali na P. Eustacha, jak to tam ve svém bytě má, tají-li tam něco, či ukrývá. Co měl povědět? Nic jiného, než co tisíckrát byl už pověděl. Říkal to juž skoro pokaždé stejně, drže dřevěnou dýmku za hrdélko v dlani mezi palcem a ukazoval a šermoval ji za řeči, jak se živě

rozpovídal. Když to posledně novicům a klerikům vypravoval, to již byl nějak mrzut.

„Co bych řekl,“ začínal Cyterák. Mnoho toho není. Před lety poslali velebného pána z Prahy ven, na klášterskou faru, za faráře. Pak ho odtamtud zase vzali. To byl jako defecient.“ (Tak Cyterák vyslovoval.)

„Tenkrát jsem byl už v klášteře, a dobře se na to pamatuju. Přijede, příklátí se kočár, zelený, odřený okroč s tmavomodrým polštářem, na vysokých pérách, takový staromodní, že na něm Eva jezdila k ouvodu, zastaví se u nás, jako před klášteřem, a z něho vyleze v tmavomodrém, límcovém plášti pan farář, jako pan páter Eustach. Měl čepici s ušima; bylo na podzim. Už tenkrát byl divný. Pozdravil jsem a ostatní také, ale on sotva odpověděl, a zrovna k panu převorovi. Pak přijel ještě vůz a na tom ho přistěhovali. Něco starého nábytku, něco knih, odnesli to do jeho pokoje, a od těch dob tam lidská noha nevkočila, kromě něho samého. Od těch časů také ven nevyšel, jako z kláštera, ani na krok, ani v zimě, ani v létě. ani jednou nebyl venku, co já pamatuju. To co dojde do kostela, pak do kanceláře, k obědu do refektáře a pak odpoledne zas do kanceláře, to je celá jeho procházka. Inu podivín — podivín.“ To řekl před novici, ale v duchu si pomyslíl:

„Protiva, co pak mu kdo udělal, že je tak nelidský, takový mrzut.“

„Tak tam u něho nikdo nebyl?“ ptal se jeden z noviců, nemoha patrně pochopit a uvěřit.

„Nikdo, prosím, nikdo —“

„Ani ne pan převor?“

„A co by tam dělal?“ Co s takovým pavoukem?“

„A jak pak s uklízením, vždyť přece —“

Cyterák se zasmál.

„Ano, ano, s uklizením!“ zvolal. „To by slavný konvent se něco naplatil, jedno panství by na to padlo, na samá košťata, kartáče a smetáky, kdyby jich každý pán tolik spotřeboval, jako pan páter Eustach.“

„Tak si snad nedá ani poklidit?!“

„Za všechna ta léta v jeho pokoji nebylo, prosím, ani štetiny, neřku-li smetáku. Nic — ani prach si utřít nedá, ani vymést, ani podlahu umýt.“

„To ono to tam pěkně vypadá —“

„Také říkám, že tam je jako v poušti.“

Když ho mladí páni nabádali, by se vynasnažil, aby do pokoje aspoň nahlédl, bránil se sice pokaždé a říkal:

„To je marné. To je marné. To je jezevčí doupě. Kdož by se tam dostal!“ Nicméně se dosti namáhal, pozoroval P. Eustacha, číhal u dveří, zrak napínal, když se pootevřely, a večer vlezl také pod okna bytu knězova i pozoroval je, když k nim přímo a do nich nemohl nahlédnouti. Nikdy však nic zvláštního nepřinesl a oznámil jen, že viděl světlo, ale stín v něm žádný.

„A bylo to v obou oknech?“

„Ne, jen v jednom. U předního pokoje. Ve druhém byla tma.“

Než asi dvakrátě spozoroval, že zář z prvního okna se ztratila a že pak proskočila v sousedním okně. To přešel kuž samotář z prvního pokojíku do druhého; omeškal se tam pokaždé drahnou chvíli, jak bylo lze souditi dle záře v okně.

A více nic. Až tu posledně Cyterák všechn vzrušen zastavil mladé pány na chodbě, patrně již netrpělivě na ně čekaje.

„Něco mám!“ ohlašoval. „Něco mám!“

Tušili hned, že něco o podivinském, mrzoutsském P. Eustachovi; hned se skupili kolem starého sluhy, jenž živě jal se vypravovati:

„Šel chodbou, z kanceláře — kýv' na mne a šel. Ale ani slova; on nic, já také nic. On napřed, já za nim. Pak otevřel dvéře a vešel do pokoje. Pro peníze, na tabák. A nezavřel za sebou, račte povážit! Jen přivřel a nezavřel. To asi myslil, že se hned vrátí. Já stál venku a čekal. Myslím si: „Kdybys se jen trochu omrkl.“ A již se krčím a dívám; ale nic — Skulinka byla malá. V tom slyším, že otvírá nějakou skříň a v tom už také sahám po dveřích, pootevírám je pomaloučku, polehoučku — Krčím se, oči vyvaluju — Ale tu máš — bouch, bác — už je přirazil, klíčem zarachotil, a zavřel mně zrovna před nosem, a já stál venku. Chvili čekám, že snad spustí, ale ono nic, ani hlásku. Čekám ještě — ono zase nic. A tak jsem šel. Ale pro tabák už ne. To se nějak tuze rozešřál. Ani už tabák nechtěl! Není-li pak to — —“

„A co jste přece uviděl?“ ozvalo se dychtivě z několika úst najednou, a zraky všech upřeně tkvěly na starém sluhovi.

„Co jsem viděl. Poušť. Jak jsem říkal, poušť. Jen se mně to mihlo, neboť velebný pán hned mne postihl. Byly tam: stůl, staré kanape, židle, skříň, všecko nějak šedé, popelavé; všecko v pokoji, i podlaha, ale tu, draží páni, tu bylo něco divného — Sem tam nějaké černé skvrny — Bůh milý ví, co to bylo. Když jsem se nemohl ani trochu rozhlédnout. Tak jen vím, že tam je všecko nějak šedivo, jistě od prachu; jak by ne, jako v poušti, a pak ty černé — —“

To bylo vše, co proniklo v širší známost o tajemném bytí P. Eustacha. Ale smělec, jenž se na ten výzkum odvážil, také to zaplatil, odpýkal.

Vícekráte nešel P. Eustachovi pro tabák, aniž směl přijíti si k němu pro boty a šaty. Ty vždycky stará pradelna odnesla, obdrževši je ovšem podobným způsobem, jako prádlo dostávala.

Novicové a klerikové i knězi dlouho o tom případě si vypravovali a hádali, co jsou asi ty černé skvrny „v poušti“ P. Eustacha a mnozí také znovu hádali, proč všechno to divné chování. „Nezdravý člověk,“ minil jeden. „Zklamáný život,“ myslil druhý. „Bolestné zkušenosti.“ A třetí krčil rameny a děl: „Kdož ví? jen to je jisto, že ho nic netěší, že pro nic nemá citu a že je mrtvý pro svět.“ Když poprvé po té zase vstoupil mezi bratry do refektáře, zraky všech se bezděky po něm obrátily a na něm utkvěly. Ale P. Eustach nic, jako by nepozoroval; usedl, pojedl a odešel pak opět mlčky, nikoho si nevšimnuv, do své celly a po té po svém obvyklém pořádku do kanceláře.

Nedlouho po té o P. Eustachovi ještě živěji rokováno.

Bylo jednou odpoledne, na podzim, kdy Cyterák vyrazil z klášterské kanceláře všecek vyjeven. — Za chvíli spěchal do kanceláře převor a za ním několik starších bratří rádoých. Ostatní hned ze dveří vybíhali, neboť Cyterák všechno poplašil, pak se ozvaly na schodech, vedoucích z hořejší chodby na dolejší, chvatné, hlučné kroky a hlasy. To novicové a klerikové chvátali dolů, to také na Cyterákovu novinu.

P. Eustach byl mrtev! Umřel náhle v kanceláři. Mrtvice ho ranila. Cyterák ho našel v černém křesle, jak v něm obyčejně sedával přehlížeje účty a došlé dopisy ze dvorů. Zpráva, že zemřel, vzbudila veliký ruch, ale malé účastenství. Nikdo kněze-podivína nepolitoval, nikdo ho nezelel. Co všechny vzrušilo, nač každý hned pomyslíl, bylo, že se otevře teď záhadná cella jeho, a že se vyjeví tajemství, má-li jaké.

A Cyterák mezi kleriky opakoval:

„Ty skvrny! Ty černé skvrny! Teď uvidíme, co to je.“ —

Nejprve převor, otevřev klíčem u P. Eustacha nalezeným, vstoupil; za ním starší bratři. Cyterák se s nimi do pokoje prosmykl, na výpomoc, kdyby ho bylo snad třeba. A jak vstoupil, žasl a trnul jako všichni. Opravdu poušť!

Na všem nevalném nábytku, na skřini, na stole, na knihách a papírech, všude vysoká vrstva hustého, šedého prachu. Bylo ho, jako by se nachumelil. Ležel všude hladce, netknutý, vyjma několik míst. Prachu nebylo, alespoň ne tolik, na malém stolku, na židli, na starém, odřeném křesle a místem na podlaze. Tam byly ve vrstvě prachu cestičky proslapány. Každý hned viděl, že měl P. Eustach i v pokoji kroky své vyměřené, své stezky a že jinudy nikdy nechodil, a mimo nekročil.

Tak měl cestičku vyšlapanou ke skřini, ku křeslu, ke stolku a k umyvadlu; všude jinde byla šedá, nerušená, netknutá plocha prachová. Ani směrem k oknu nebylo znáti šlepěje. Nechodil se tedy dívat na skvostné divadlo za řekou, na řeku samu, krásnou za dne i v noci, aniž kdy okno otvíral. A podél těch cestiček v pravo, v levo černé skvrny, Cyterákovi tak předivné.

Sotva že vstoupil, už se k nim shýbl, aby se přesvědčil. — Sklamání! Fi! Hrubé špetky tabáku, který nevlídný samotář trousil, přecházejí tu zamyšlen a šňupaje. Za léta se toho štiplavého, černého prachu nakupily ovšem kopečky.

Prohlíželi stůl, skřín. — Cyterák otevřel, bral všecky papíry do rukou; oprašoval jen z hruba a tu již vyvstal mrak prachu z knihy nebo ze svazku listin, hnul-li jimi poněkud silněji. Ale nic v nich kromě toho prachu, nic; alespoň nic takového, čeho se snad

každý nadál, nic neobyčejného, co by vysvětlilo chování se nebožtíka podivínského pátera.

Zbýval ještě druhý pokoj. Tam se již docela ničeho nenadáli, když v tomto prvním neuhodili na něco závažného. Co by tam bylo, když nenalezli ani ve stolku nic, kdež byly všechny úřední listiny nebožtíkovy a vysvědčení. Ale cestička do druhého pokoje vedla jen jedna jediná, prošlapaná hustým prachem přímo ku dveřím. I vydali se jí, napřed převor, ostatní za ním. Někteří do země hleděli jako na šlepěje ve sněhu. Cyterák si toho povšiml, že černých kopečků bylo u té cestičky méně a ve druhém pokoji žádných.

Tam však shlédli ještě větší spoustu. — Nábytek skoro žádný a ten byl jakož i skoro všechna podlaha jedna vrstva šedého, hustého prachu. Jen uprostřed byl ušlapán kolem staré židle a u veliké truhly. Na těch také neležel téměř žádný prach, leda ve skulinách a ryhách kulovitých noh u staré truhly.

Vsichni žasli. Co to? Stará židle, starší ještě truhla a to taková staročeská, vesnická, kdysi pěkně světle modře omalovaná, na pole v rámečkách rozdělená. A v těch polích na víku, po stranách i v boku samý květ a samý plák, sice ze štětce truhlářského, ale dosti řemeslného a zručného. Nač to měl? Nač starou tu truhlu tady choval? A patrně k ní sem chodil, u ní sedal, tu na staré židli. Tam bude snad to tajemství.

Převor a kněží rychle se skupili kolem truhly a schylující hlavy, již čekali, co se namítne jejich zrakům, jaké tu uzří poklady.

Cyterák pozvedl víko. — Ah!

Jeden se podíval na druhého; ten se mrzel, onen se usmál. U všech to byl výraz sklamaní.

Šaty! Ženské šaty! Starodávné, vesnické, dávno, dávno již z mody vyšlé! Po kom to měl? Kněží se

tázavě na sebe podívali. Cyterák kus po kuse pozdvihoval:

Střevíce nízké s kokardami z vybledlých teď pentlíček, mezulánku, plachetku bílou, po kraji vyšívanou, takový čepec, jak ho nosily staré ženy, kabátek s varhánkami, a tu, hle, starou modlitební knihu s usmolenými rohy! Převor ji vzal chvatně do ruky. Bylo v ni několik obrázků svatých, muškátový, polo-setlelý list, dva rozmarinové, skoro rozdrobené věnečky, pak dvě psaní, psaná umělou rukou, adresovaná jemu, nebožtíku páteru Eustachovi, když byl ještě studentem. Psaní byla od jeho matky. — —

Všecko tu po ní, malovaná truhla, šaty, modlitby.

A k těmto památkám chodil ob čas nevlidný, nemluvný kněz, jenž se lidí štítil, sedal na židli, otevřel truhlu a díval se na šat po nebožce matce, prohlížel snad její modlitby a četl její psaní, sprostná co do formy, plná však mateřské starostlivosti a lásky.

Snad mu nedal život nic jiného, nebo po mnohém snad bolestném sklamaní nezachoval si nic tak čistého, posvátného a nezkaleného rmutem života nežli vzpomínky na mládí a svou matku — —

Kdož se prve usmál spatřiv starosvětskou truhlu a šat prosté, vesnické ženy, ten nyní přestal a všickni, když Cyterák viko spustil, brali se z cely vážně a divice se. —

A novicové, klerikové a všickni, kteří pak přistoupili k otevřené rakvi P. Eustacha, kteří prve bez pohnutí, ano pro to jeho domnělé tajemství dost rádi vyslechli zprávu, že zemřel, s účastenstvím teď pohlédli na žlutou, voskovou tvář nebožtíkovu, přísného výrazu i po smrti, a neodřikávali za něj modlitbu jen tak, aby ji odřikali.